

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EȘCEPTIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:
Pe un an: cor. 10.
Pe 1/2 an: cor. 5.
În străin.: cor. 12.
Numărul 50 bani.

REDACȚIA:
Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan
Roșianu, Dr. Victor Macaveiu,
Dr. Alexandru Nicolescu și
Dr. Alexandru Rusu.

Redacția și Admi-
nistrația:
»Cultura Creștină«.
Balázsfalva.

În jurul unificării planului de învățământ pentru
instrucția noastră religioasă dela școlile medii.

— Proiect pentru noul plan de studii. —

Vorbind în numărul 8 din 25 Aprilie al acestei reviste despre neajunsurile instrucției noastre religioase dela școlile medii, ziceam, că ceea ce bate mai tare la ochi este „lipsa unui plan de studii unitar pentru întreagă provincia noastră metropolitană“. Pe baza celor mai noue anuare, arătam acolo în mod statistic, că, mai ales la clasele inferioare, nici intenționat nu se putea face o amestecare mai perfectă a studiilor din singuraticile clase, și stăruiam, în interesul bine priceput al instrucțiunii, pentru unificarea planului de studii.

Lucrul se poate face cu destulă ușurință și, pe cât am înțeles, Veneratele noastre Ordinariate nu sunt străine de gândul de-a se ocupa serios cu sanarea acestui neajuns. Chestia are însă și altă față. Unificarea planului de învățământ al instrucțiunii noastre religioase dela școlile medii cere, după cum accentuam aceasta și în articolul amintit mai sus, stabilirea unui nou plan, care deoparte să corespundă mai bine ca cele de până acum lipselor particulare ale Bisericii noastre române unite, iar de altă parte să țină samă de rezultatele mai noue ale științei catehetice. De aceea am crezut că nu facem un lucru de prisos și lipsit de interes, dacă în articolul de față stăruim ceva mai pe larg asupra acestei chestii, care merită toată atențiunea oamenilor noștri de bine

În cele următoare vom cercă să înjghebăm un proiect pentru noul plan de învățământ, așa după cum credem, că ar corespunde mai bine lipselor noastre, dorind să se pornească asupra lui o rodnică discuție purtată în numele principiului: salvo meliori. Prin această discuție deoparte s'ar putea îndreptă eventualele scăderi ale proiectului nostru, iar de altă parte s'ar face, ca noul plan, lucrat cu concursul mai multora, să poată fi primit mai cu ușurință în întreagă provincia noastră metropolitană.

Ce privește proiectul nostru, ținem să lămurim dela început, că este lucrat pe temeiul rezultatelor fixate cu multă competență în congresul catehetic din Viena, ținut anul trecut în zilele de 6—11 Septembrie. Hotărârile acestui congres — cel dintâi congres internațional de această natură —, cari s'au luat cu aprobarea celor aproape 1000 de participanți, am socotit că ne pot servi ca bază, pentrucă ele înfățișează ultimele rezultate ale științei catehetice și mai ales pentru motivul, că tezele singuratică au fost susținute și discutate avându-se în vedere tocmai instrucția religioasă din monarhia noastră și din țările, cari i-se aseamănă în acest punct (Germania și Elveția)¹). Referatul privitor la planul de învățământ pentru școlile medii, susținut de profesorul liceal din München, Dr. Iacob Hoffmann, a stabilit următoarele 5 teze²):

1. Istoria biblică este de-a se tractă în cele dintâi clase.
2. Singur instrucția apologetică e potrivită la școlile medii pentru cea mai înaltă clasă; referitor la nici un alt studiu nu există pentru aceasta motive la fel de ponderoase.
3. Instrucția religioasă dela școlile medii nu (sic!) trebuie să fie concentrată pe terenul propriu.
4. Cunoștințele liturgice nu-i permis să se dea în cadrele unui studiu deosebit; ele trebuie adause în loc potrivit la părțile despre credință și despre mijloacele harului.
5. Istoria bisericească să nu se tracteze ca pensumul exclusiv al unui singur an, ci să fie adusă cu celelalte cunoștințe religioase în legătura cea mai strâns posibilă. Să se

¹) Cfr. Bericht über die Verhandlungen des Kongresses für Katechetik, Wien 1912. Wien 1913. I. p. VI—VII.

²) Cfr. Referate des Kongresses für Katechetik, Wien 1912. 2 Heft. p. 56—7.

mai țină apoi samă și de aceea, ca ea să meargă paralel cu instrucția din istoria profană¹⁾.

În cadrele acestor teze, a căror înțelegere nu involvă nici o greutate deosebită, prof. Hoffman a prezintat congresului și un plan de studii, lucrat în conture generale, care așșderea a fost acceptat din partea congresului. Prin această aprobare dată din partea congresului s'ar părea că orice discuție ulterioară asupra planului nou de studii ar putea fi încunjurată, primindu-se pe de-a întregul planul congresului. Și totuș nu este așa. Referințele noastre catehetice, ori cât de mult am face și noi parte din monarhia austro-ungară, vorbind în general, nu pot fi puse alătura cu starea catehezei din Biserica latină, și așa, fiindcă în planul nostru de învățământ trebuie să ținem samă și de lipsele particulare ale Bisericii noastre, e numai firesc, că planul nostru să difere de acela al congresului.

Momentul principal, care necesitează o abatere dela planul de studii al congresului este capitalul mic de cunoștințe religioase cu care sunt înzestrați băieții noștrii, cari trec pragul școlilor medii. Preoțimea noastră, mare parte, încă tot nu vrea să înțeleagă importanța uriașă a unei instrucții religioase sistematice și conștiențioase, și așa nu e mirare, dacă, fără să exagerăm, se poate zice, că mai bine de 50% dintre elevii primei clase liceale nu cunosc nici elementele unei vieți religioase. Intre astfel de împrejurări, ar fi, credem, o mare greșală, dacă în loc să împărtășim elevilor noștri din primele clase cunoștințele elementare, cari celor mai mulți le lipsesc, am introduce acolo istoria biblică, care oricât de potrivită să fie pentru priceperea acelei etăți, nu poate suplini lacunele cunoștințelor din catehismul elementar, după cari trebuie să-și întocmească băieții vieața religioasă dela început. Când stăruim însă pentru aceea, ca instrucția noastră religioasă din școlile medii să nu înceapă cu istoria biblică, ci

---

¹⁾ Partea a doua a raportului despre congres, aceea în care se cuprinde dezbateră amănunțită și hotărârile finale ale congresului referitoare la aceste teze, ce-i drept n'a eșit încă de sub tipar când scriem aceste șire, dar scriitorul lor, luând însuș parte la congres, are cunoștință pozitivă, că tezele prof. Hoffman au fost primite aproape cu unanimitate, introducându-se schimbări foarte puține și neînsemnate. De aceea ne putem sprijini pe aceste teze, cuprinse în a doua broșură a referatelor, tot așa de mult ca și când am avea înaintea noastră chiar hotărârile finale ale congresului.

cu catehism, nici decât nu ne gândim la obiceiul, practicat până acum în cele mai multe părți (între altele și la liceul nostru din Blaj), de-a împărtăși elevilor fragmentar, pe fiecare din cele trei clase inferioare, câte o parte (I: credință, II: porunci, III: sacramente) a unui catehism mai mare. Nu, susținerea acestei dispoziții a planului nostru de până acum ar fi o greșală și mai mare decât introducerea istoriei biblice, pentru că inconvenientul invocat în legătură cu introducerea istoriei biblice prin aceasta se mărește încă. Fără să contestăm deci valoarea primei teze stabilite de congresul din Viena, socotim, că între împrejurările noastre, cel puțin pentru câțeva vreme, cel mai potrivit lucru este, ca în primele două clase să se întregască, respective lărgască, cunoștințele din catehismul mijlociu al școlilor primare, amânându-se istoria biblică pentru clasele mai înalte. Celelalte teze ale congresului catehetic se potrivesc foarte bine și împrejurărilor noastre și așa nimic nu ne împiedecă, că în celelalte puncte să primim pe de-a întregul planul de studii adoptat de congres.

Aceste sunt ideile, cari am socotit, că trebuie să le premitem, pentru ca să fixăm astfel lămurit punctele de vedere de cari am ținut samă în compunerea proiectului nostru. De acum putem trece la amănunte. Insuși *proiectul* este următorul:

1. Clasele inferioare.

Clasa I: a) Întregirea și lărgirea cunoștințelor elementare ale întregului catehism, pe baza unui catehism mijlociu (materia clasei a V-a elementare).

b) Cele mai de lipsă cunoștințe liturgice.

Clasa II: a) Lărgirea cunoștințelor de catehism ale clasei I, pe baza aceluiaș catehism mijlociu, sau și mai corect pe baza unui catehism mai mare (cu vre-o 30—40 de întrebări, cel mult!), lucrat cu întrebuițarea definițiilor și a terminologiei celui mijlociu.

b) Cunoștințe sistematice, dar tot numai elementare, de liturgică.

Clasa III: a) Istoria biblică a Testamentului Vechiu.

b) Repeșirea primelor două părți (despre credință și porunci) ale catehismului de pe clasa II precum și a cunoștințelor liturgice.

- Clasa IV: a) Istoria biblică a Testamentului Nou.
 b) Repetiția părții a treia (despre mijloacele harului) din catehismul clasei a II-a, cu deosebită conșiderare la aprofundarea și lărgirea cunoștințelor liturgice din clasele precedente.

2. Clasele superioare.

- Clasa V: a) Dogmatica (despre credință).
 b) Istoria bisericească a evului vechiu.
- Clasa VI: a) Morala (despre porunci).
 b) Istoria bisericească a evului mediu.
- Clasa VII: a) Sacramentele (despre grație).
 b) Istoria bisericească a evului nou.
 c) Cunoștințe elementare din dreptul bisericesc.
- Clasa VIII: a) Apologetica.
 b) Repetiția materialului de pe clasele superioare.

Ce privește *motivarea* acestui proiect, ea s'a dat deja în cea mai mare parte prin ceea ce spuneam mai sus referitor la tezele și planul de studii acceptate de congresul catehetic din Viena. Mai ales asupra proiectului referitor la clasele inferioare s'a stăruit acolo așa de mult, încât la acest loc ne putem mărgini la relevarea unității și întregității cunoștințelor, cari se dau pe aceste clase, amintind doar încă și aceea, că istoria biblică tractată nu în formă de istorioare biblice, ci ca *istorie* a descoperirii dumnezeiești va putea servi de o bază firească, și în aceeași vreme foarte potrivită, pentru istoria bisericească, care se începe cu clasa V.

Asupra părții a doua a proiectului nostru, cea referitoare la clasele superioare, trebuie să stăruim deja ceva mai pe larg, mai ales pentruca să arătăm rostul împărțirii istoriei bisericești pe trei ani (cl. V—VII)¹⁾. Istoria bisericească s'a împărțit în 3 părți, pentrucă prin aceasta deoparte se pune în practică teza a treia a prof. Hoffmann, iar de altă parte se întregeste foarte avantajos materialul de religie al singuraticelor clase. Prin această împărțire a ei se ajunge adecă la aceea, că istoria bisericească merge paralel cu studiul istoriei profane și prin aceasta poate să servească și ca o întregire respective corec-

¹⁾ Fiind vorbă de istoria bisericească ținem să spunem și la acest loc, că aceea are să fie o istorie a bisericii universale, lucrată cu *deosebită conșiderare la istoria Bisericii române*, adaugându-i-se într'un apendice și elementele dreptului bisericesc particular.

tare pe alocurea foarte trebuincioasă a aceleia. Ea întregește însă și materialul singuraticelor clase. În legătură cu dogmatica de pe clasa V se tratează evul vechiu, care înfățișează biruința Bisericii, atât asupra Jidovilor și păgânilor, cât și mai ales asupra vechilor erezii, cari ating cele mai multe chestii tractate în cadrele dogmaticiei. În legătură cu morala, pe clasa VI, se tratează evul mediu, care ilustrează foarte potrivit morala creștină: întruparea ei în sfinții mari ai Bisericii din acele veacuri, în fondarea multor ordini călugărești, și'n cruciate, influința ei binefăcătoare asupra artei și a științei adevărate se invederează foarte clar în istoria evului mediu. Iar evul nou, care e menit să întrească sacramentalistica clasei a VII-a, încă formează un întreg cu aceasta, pentru că în el se lămurește cum a decăzut Biserica prin abaterea dela izvoarele harului dumnezeesc (cauzele reformațiunii), și cum s'a restaurat și întinerit pe urmă prin o întoarcere la acel izvor dătător de viață. Tot pe clasa VII-a se dau apoi cunoștințele mai trebuincioase din dreptul bisericesc, prin ce se încoronează oareșcum studiul istoriei particulare a Bisericii române. Ce privește apoi celelalte studii ale claselor superioare, ele sunt împărțite în ordinea părților din catehism, lăsându-se, ca o încoronare a întregii instrucții religioase, pentru clasa ultimă: apologia religiunii creștine. Aici apologetica se poate face cu deosebită grijă și cu cel mai mare folos, deoarece elevii cunosc deja cu deamăruntul întreg sistemul religiunii creștine, și mai sunt ajutați și prin filozofia propedeutică, care se propune tot pe clasa VIII-a.

Și prin aceasta am terminat și cu motivarea ce-am crezut, că e bine să adaugem la proiectul nostru referitor la noul plan de studii pentru instrucția religioasă dela școlile medii. Se vor găsi poate de aceia, cari să nu aproabe anumite dispoziții prevăzute în acest proiect, dar nu credem să se găsească cineva, care să nu fie convins despre trebuința unei reforme a planului de învățământ existent, și mai ales despre necesitatea unificării lui pentru toată provincia metropolitană¹⁾. Celora, cari ar avea în anumite puncte alte păreri, le oferim cu drag, și în numele întregului comitet de redacție

¹⁾ Observăm la acest loc, că nu înțelegem această unificare numai pentru toate liceele, la cari avem tineri de ai noștri, ci și pentru preparandii și școlile reale, unde s'ar introduce materialul claselor superioare, precum și pentru școlile civile, unde s'ar impune acela al claselor inferioare.

coloanele acestei reviste, pentru ca discutând asupra acestei probleme să putem realiza acel plan de învățământ, care se va dovedi de mai bun. Intru cât nu s'ar găsi nime, care să aibă ceva de discutat, rugăm pe toți factorii interesați în această chestie să nu intrelase nimic ce ar putea să grăbească introducerea noului plan pe teritoriul întregii noastre mitropolii.

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Din istoria bisericească a Maramurășului.

— Episcopul Ștefan Petrovan Serafin. —

(III)

Polycarp Filippovits, administratorul diecezei Muncaciului credea, după moartea lui Stoica, că a sosit timpul potrivit de-a încerca din nou supunerea Maramurășului jurisdicției episcopiei rutene și de-a delătură astfel cea mai mare piedecă a propagandei catolice din acest comitat. In 6 Octomvrie 1711, aducând la cunoștința cardinalului Paulucci moartea lui Stoica, îl roagă să scrie nunțiatului din Viena și mitropolitului Strigonului, ca să intervină la curtea împărătească pentru a nu îngădui alegerea unui nou episcop ortodox în Maramurăș, ci să supună pe Români și Rutenii de-aci jurisdicției sale¹⁾. Rugarea lui Filippovits a fost împlinită. In 1 Decemvrie secretarul congregației de propaganda fide, Cavalieri, scrie nunțiatului să stăruie din toate puterile, împreună cu mitropolitul Strigonului, pe lângă curtea împărătească, ca lui Stoica să nu i-se dea urmaș ci credincioșii ortodocși din comitat să fie supuși păstoririi arhierelui rutean²⁾.

Intervenția n'a avut nici un rezultat, pentru că preoțimea a ales îndată după moartea lui Stoica, deci înainte de-a interveni nunțiatul și primatele la curtea împărătească, un nou vlădică: pe *Ștefan Petrovan Serafin*, protopopul erașului de sus. Toată viața acestui arhieru a fost o continuă luptă pentru a-și păstra situația în mijlocul marilor primejdii ale acelor vremi. Astfel se explică nestatornicia sa și atitudinea nehotărîtă pe care a dovedit-o în tot decursul scurtei sale păstoriri de abia cinci ani. Nu știă nime și

¹⁾ Hodinka, A munkácsi gör. szert. püspökség okmánytára.

²⁾ Ibidem p. 571 - 2.

poate nu ştia nici el însuș ce credință mărturisește. Catolicii îl credeau ortodox cu simpatii calvine și deci primejdios pentru propaganda lor; calvinii îl considerau agent al catolicismului și lucrau cu toate mijloacele pentru a-l putea răsturnă de pe tron.

Cunoscând bine situația bisericii din Maramurăș, care era conziderată ca făcând parte din biserica ungurească a calvinilor și astfel supusă amestecului reprezentanților aceleia, văzând apoi puternicul sprijin împărătesc de care se bucură vlădica unit din Ardeal, Serafin a cercat a se pune sub scutul catolicismului. Indată după alegere a mers la Bălgrad unde a intrat în legături cu Atanasie Anghel și cu Iezuiții, cari se aflau acolo, câștigându-și informațiile necesare privitor la modalitățile trecerii la unire. Reîntors în Maramurăș scrie, în 25 Noemvrie 1711, primatului din Strigon și amintindu-i de tratativele urmate la Bălgrad cu Atanasie, îl roagă să-l primească în sânul bisericii catolice și să intervină la curtea împărătească, ca să fie împărțășit de toate drepturile și scutimțele, pe cari le aveă clerul ardelean¹⁾. Primatele cere informații dela iezuitul Gavrilă Hevenesi, care răspunde în 14 Decemvrie a aceluiaș an. Episcopul a fost ales — spune Hevenesi — de clerul și poporul maramurășan, ceea ce împotriva legilor fiindcă numai regele are dreptul de-a denumi episcopi, și a fost consacrat de mitropolitul Moldovei. Fiind însă dubiu, că oare mitropolitul Moldovei fost-a, el însuș, consacrat în mod valid, de aceea e de lipsă, ca Serafin să mai fie consacrat odată „sub condițione“, cum a fost consacrat și Atanasie Anghel²⁾. Este apoi o greutate, adauge Hevenesi.

¹⁾ N. Iorga, Scrisori și inscripții ardelenene și maramurășene vol. I. p. 283—4.

²⁾ Regretatul canonic Bunea întemeindu-se pe actele, prin cari se opria a doua consacrare alui Atanasie, publicate de Nilles in *Symbolae* I, pp. 99—109 negă, că acesta ar fi fost consacrat de două ori și-l făcea pe E. Hurmuzachi, care era de altă părere (*Fragmente zur Geschichte der Rumänen*. București 1881, vol. II. p. 56), ignorant, care a scos „minciuna“ din scrierile calvinilor (Cestiuni din dreptul și istoria bisericii române unite. Blaj 1893, II p. 284). Cu toate acestea Hurmuzachi aveă dreptate. Faptul e azi indiscutabil. Il dovedește scrisoarea citată alui Hevenesi, scrisoarea din 3 Maiu 1702 alui Teodosie, mitropolitul Munteniei (Nilles o. cit. I, 344) și o dovedește mai ales istoria unirei scrisă de iezuitul contemporan Freyberger și păstrată în manuscris în „Haus, Hof und Staatsarchiv“ din Viena (Hungarica nr. 364). Freyberger scrie: „Die martii 24

Iezuiții nu au în Maramurăș nici un claustru și astfel „teologul“, care trebuie pus lângă Serafin nu ar avea din ce trăi fiindcă acesta, vlădica, n'are venituri suficiente, iar de altă parte, fiind de rit grecesc nu mânâncă nici odată carne (!)¹⁾ De altfel Iezuiții nu aveau mari speranțe în unirea Maramurășenilor, deoarece — ziceau dânșii — preoțimea eră foarte simplă și neînvățată, ci toată nădejdea și-o puneau în generația mai tineră, care cercetă școlile lor²⁾.

Incercările de unire ale lui Serafin au ajuns în curând la cunoștința credincioșilor din comitat, cari țineau cu tărie la legăturile lor cu calvinii. De aceea „toată boerimea românească“ protestează înaintea adunării comitatene împotriva vlădicului, care, fără știrea lor, a mers la Atanasie în Ardeal și s'ar fi unit cu catolicii, iar acum vrea să introducă inovații (novításokat) contrare datinei și legilor vechi. Aceiași boieri declară „iterum atque iterum“, că nu-l pot recunoaște de păstor al lor³⁾. Mișcarea aceasta se pare a nu fi avut mare influință asupra lui Serafin, care a rămas pe lângă vechile-i planuri. Astfel vedem, că și peste un an și câteva luni, în 23 Februarie 1713, comitatul aduce hotărârea de-a scrie delegaților trimiși la dieta ardeleană, pentru a interveni pe lângă cei competenți, ca să apere credincioșii români, uniți cu calvinii, împotriva acțiunii primejdioase a episcopului⁴⁾.

S'a convins însă în curând, că mișcarea aceasta energetică a comitatului și a credincioșilor poate avea urmări cu mult

pronunciata Romanæ fidei formula novos Athanasius sacerdotii ordines in PP Societatis Iesu ad s. Annam domestico chori sacello ab Eminentissimo Cardinali (Kollonics) suscepti. Mox autem luce seu mensis 25 in alio privato eorumdem sacrario ab eodem antistite est creatus episcopus. Adstiterunt, cum ungitur, manusque suas imposuerunt Serenissimus Saxoniae princeps, lauriensis episcopus et rdmus Hungariae cancellarius, nitriensium praesul“. Nilles deși cunoșteă manuscriptul lui Freyberger, n'a reprodus partea aceasta precum n'a reprodus nici alte lucruri din manuscriptul acesta și din alte manuscripte privitoare la istoria unirei. De multeori a reprodus documentele defectuos omițând, ce din anumite motive, nu-i conveniă. Constatarea aceasta au făcut-o toți câți au avut prilejul a cercetă originalul documentelor folosite de dânsul.

¹⁾ Ibidem p. 284–5.

²⁾ Zeitschrift für Kath. Theologie (Innsbruck) din 1880 p. 785.

³⁾ Cziplé, o. cit. p. 113–4, nr. 65.

⁴⁾ Ibidem p. 114–5, nr. 67.

mai serioase decât cum credeă la început și de aceea și-a schimbat atitudinea acomodându-se împrejurărilor, pe cari nu le putea nici schimba nici stăpâni. Astfel preoții l-au ales în soborul general ținut în 9 Martie 1713 la Sighet din nou episcop. Alegerea a fost aprobată și de autoritățile comitatene în 16 Maiu¹⁾. Acum însă a început a fi atăcat din alte părți. În 15 Iulie a aceluiaș an Filippovics scrie congregației de propaganda fide din Roma, că una dintre primejdiile cele mai mari, cari stau în calea propagandei catolice, e episcopul ortodox al Maramurășului²⁾. La începutul anului următor vicarul diecezei Muncaciului, Bizanczi, se adresează direct comitatului cerând destituirea lui Serafin. Comitatul răspunde în 14 Februarie zicând, că destituirea episcopului nu se ține de competența sa și că acesta, episcopul, are „scrisorile“ necesare și deci nu-l poate împiedeca nime dela exercitarea drepturilor sale vlădicești³⁾.

Sub impresia pășirii energice alui Bizanczi, Serafin a început din nou a nutri planuri de trecere la catolicism. Eră însă prea târziu. Astfel a ajuns prin atitudinea sa șovăitoare între două focuri: nu-i mai credeau nici catolicii nici calvinii, ci toți lucrau din toate părțile împotriva lui. Aceasta o dovedesc mai presus de orice îndoială evenimentele din vara anului 1714. Hodermarszki, un îndărătnic vânător de mitră arhierescă, care a și fost denumit de curtea din Viena episcop al Muncaciului, fără a-și putea câștiga și aprobarea Romei, vine în Maramurăș și-l chiamă la sine pe Serafin cerându-i documentele, pe baza cărora păstorește credincioșii din comitat. Acesta n'a arătat nici unul, ci a început a se scuză „frivolis excusationibus et tergiversationibus“. A fost dat deci pe mâna colonelului br. Schwaininger până la proxima adunare comitatenză, în care drepturile vlădicești ale lui aveau să fie aduse din nou în discuție în fața tuturor reprezentanților comitatului. În restimpul acesta Hodermarszki a intrat în legătură cu preoțimea rămasă fără păstor, pe care a fost convocat-o și la un sinod, cercând a propaga ideea unirei cu Roma.

În congregația comitatenză, Hodermarszki însoțit de iezuitul Carol Iungwirth și de călugărul franciscan Benedict, cere

¹⁾ Ibidem p. 115, nr. 68 și 69.

²⁾ Hodinka, A munkácsi gör. kath. püspökség története p. 553 nota 2.

³⁾ Cziple, o. cit. p. 115, nr. 70.

din nou documentele lui Serafin (actul de denumire și de consacrare). Inzadar, episcopul nici acum n'a arătat nimic (nec literulam monstrare potuerit). De aceea a fost deținut, și pus sub pază strictă militară¹⁾. Comitatul nu l-a mai apărut cum a făcut-o înainte cu câteva luni, ci în 28 August aduce hotărîrea de-a cere intervenția consistorului reformat, spunând, că Românii de-acî s'au unit cu Calvinii, iar acum episcopul a cercat să-i scoată din legăturile vechi și să-i convertească la catolicism. Până va interveni consistorul să porceadă împotriva lui vicecomitele și aceasta să o facă cu atît mai ales, fiindcă Serafin n'are dela nime act de consacrare ci a fost numai tolerat pînă acum sub „certis conditionibus“ să funcționeze ca vlădică²⁾. În timpul cît a fost închis Serafin, conducerea credincioșilor o avea popa Ion din Moiseiu, care a fost ales în 10 Octomvrie 1714 „inspector“ al bisericilor române³⁾. În 26 Noemvrie comitatul însărcinează cu investigația împotriva episcopului pe Mihail Rațiu și Gavrilă Horváth⁴⁾.

Se pare, că Hodermarszki sau Bizanczi, care încă a venit în anul acesta în Maramurăș, au raportat Curții împărătești din Viena despre situația tristă a bisericii românești, care eră întru toate supusă domnilor calvini din comitat și în care stăpneau stări înspăimîntătoare cum vedem dintr'un raport al lezuiților⁵⁾ spunând, că Românii numai siliți s'au declarat uniți cu calvinii. De aceea autoritățile comitatene, ca să împiedece urmările neplăcute ale acestei informații, scriu în 20 Septemvrie agentului din Viena Sigismund Tarcsali, că Românii s'au unit cu biserica reformată nu de silă ci de bună voie folosindu-se de drepturile date prin manifestul din 12 Decemvrie 1701 al împăratului Leopold⁶⁾.

Preoții și poporul rămas fără conducător au început a se lăsa ademeniți de propaganda catolică alui Hodermarszki, care eră sprijinit și de cei câțiva lezuiți și alți călugări aflători

¹⁾ Hodinka, A munkácsi gör. szert. püspökség okmánytára p. 646—7

²⁾ Cziple, o. cit. p. 116, nr. 72.

³⁾ Ibidem p. 117, nr. 75.

⁴⁾ Ibidem p. 118, nr. 77.

⁵⁾ Zeitschrift für Kath. Theologie I. cit. sau Nilles, o. cit. I, 389.

⁶⁾ Cziple, o. cit. p. 117 nr. 74. Manifestul acesta a fost publicat și românește cu litere latine și cu o interesantă ortografie românească. Cfr. I. Ursu, Un manifest românesc tipărit cu litere latine al împăratului Leopold I din Analele Academiei române. București 1912.

atunci acolo și se vor fi lăsat ademeniți mai ales de multele promisiuni, cari, sigur, li-se făceau în numele împăratului. Propaganda aceasta n'a avut nici acum rezultatul dorit. Serafin pe lângă toată paza militară a fost scăpat din închisoare — „abreptus aufugit“ zice Hodermarszki — cum a fost scăpat înainte cu câțiva ani Ion Circa din închisoarea din Alba-Iulia. Urmărilor s'au văzut îndată: preoții adunați în sinod s'au declarat împotriva unirei cu Roma¹⁾. Comitatul totuș nu se putea împacă cu o nouă păstorire alui Serafin și astfel a poruncit preoțimii să-și aleagă un alt vlădică, cecece s'a și întâmplat în sinodul ținut la începutul anului 1715. Din fiecare eraș a fost câte un candidat: din erașul de sus popa Iona, din al Casoului popa Andreiu, din al Sighetului popa Ioan și din erașul de jos popa Petru. Iona a primit 14 voturi, Andreiu 46, Ioan n'a primit nici unul, iar Petru a primit 35 de voturi. Comitatul scrie, după alegere, din adunarea ținută în 15 Maiu la Sighet, consistorului reformat cerând să intervină la guvern, ca să fie întărit popa Andreiu, care i-a întrecut pe toți „tam moribus quam²⁾ suffragiis“ și astfel să pună capăt multelor mizerii și neregularități, cari stăpânesc în comitat de atâța ani, dela moartea celui alt vlădică (Stoica)³⁾.

Din scrisoarea aceasta vedem, că cei puși în fruntea comitatului nici nu voiau acum să știe de-o păstorire alui Serafin și de aceea îl considerau pe noul candidat ca urmaș direct alui Iosif Stoica, reposat în 1711. Curtea împărătească ale cărei intenții erau ca Maramurașul unindu-se să treacă sub jurisdicția episcopiei Muncaciului, n'a aprobat alegerea lui Andreiu.

Serafin deși se iscălește în 19 Iunie 1715 pe un act privat „Serafin episcop“, n'a mai putut ajunge niciodată în fruntea bisericilor ortodoxe din Maramuraș. Cu numele lui ne mai întâlnim o singură dată, în 9 Aprilie 1717, când comitatul a poruncit, din motive pe cari nu le cunoaștem, să fie aruncat în temniță³⁾.

ZENOVIE PÂCLIȘANU.

¹⁾ Hodinka, o. cit. în urmă p. 647.

²⁾ A. Petrov, *Materialy dla istorij Ugorskij—Rusi*. S. Petersburg 1905, I p. 22—3.

³⁾ Cziplé, o. cit. p. 121 nr. 84.

Conflictul greco-bulgar.

Părintele Aurel Palmieri continuă, în Fascicolul 244 din „Revista internazionale“, să desfășure fazele conflictului greco-bulgar până în zilele noastre. Ne ținem de datorință a le reasumă iarăș, fiind, cum am zis la timpul său, într'un număr mai recent al „C. C.“, foarte actuale.

Exarhatul bulgar s'a constituit, cum am zis, prin firmanul sultanului din 11 Martie 1870, cuprinzând diecezele Rusciuc, Silistria, Sciumla, Tirnovo, Sofia, Vratza, Lovcha, Widdin, Nisch, Nyssava, Kustandil, Samacov, Veles și Varna. Exarhul Antim, denumit în 28 Februarie 1872, își începe numai decât activitatea de exarh în butul tuturor afuriseniilor Fanarului, organizând administrația diecezelor sale și deșteptând simțământul național al tuturor Bulgarilor din imperiul otoman. Cearcă înainte de toate să obțină berate de investitură pentru alți episcopi noi, ca să se trimită în metropolele imperiului, populate în majoritatea lor covârșitoare de Bulgari. Poarta instigată de intrigele grecești nu cedează. Atunci Antim în Noemvrie 1873 trimite, fără învoirea guvernului turc, mitropoliți bulgari pentru Adrianopol și Salonic, dar numai ca să-i vadă în curând rechiemați de Sublima Poartă. Totuș în 16 Aprilie 1872 reușește să obțină investitură pentru episcopii din Uskub și Ocrida. Spre a contrabalansa propaganda bulgară, Fanarul folosește toate mijloacele și denuște — firește fără rezultat practic — episcopi greci chiar și în diecezele decretate de bulgare.

Când în 1876, contra asuprirei insuportabile musulmane în vilaietul Filipopol izbucnește o răscoală parțială de-a Bulgarilor, și guvernul turc prin horde de circasieni și bașbuzuci o sufoacă în sânge, distrugând cu foc și sabie orașe și sate întregi, ucizând un număr extraordinar de preoți bulgari, și înăbușind orice mișcare naționalistă bulgară, — speranțele Bulgarilor în viitorul cauzei lor scăzură le zero, iar a Grecilor creștură în aceeaș proporție, văzând pe acești dușmani ai panelenismului culcați la pământ. Atunci însă întreveni Rusia și eluptă în alianță cu România, în războiu sângeros, libertatea politică și religioasă a Bulgarilor, creând prin pacea dela San Stefan (3 Martie 1878) o mare Bulgarie cu un teritoriu de 164,000 Km². N'a fost vina ei, dacă tractatul dela Berlin l'a redus spre bucuria Grecilor numai la 64,000 Km², punând Rumelia

orientală sub conducerea unui guvernator creștin, iar Macedonia și o parte a Traciei redându-le Turciei. Astfel Grecii puteau să-și revendice pe sama lor Macedonia, patria lui Aristotel.

Lui Antim îi urmează în exarhat Iosif I, om energic și învățat, care-și îsprăvisse studiile în Paris. El cearcă după războiul româno-ruso-turc să stabilească influința bulgară în Rumelia orientală și activitatea nu i-se încheie decât după anexarea Rumeliei la Bulgaria, în 18 Septemvrie 1885.

Reușind astfel în toate întreprinderile sale, exarhatul își întoarce privirile, în paguba elenismului, spre Macedonia. Ca și mai de mult cere, sprijinit de guvernul bulgar, berate pentru noi episcopi bulgari în Macedonia. De fapt și obține în 1894 berate pentru episcopii din Veles și Nevrokop; iar în 1897 pentru episcopii din Pelagonia recte Monastir, Dibra și Strumitza. Nemulțumiți cu atâta, Bulgarii cer alte 14 scaune vlădicești: în Castoria, Drama, Melnic, Moglena, Polian, Salonic, Serra, Vodena, Adrianopol, Dimotica, Enos, Maronea, Ortakeni, Xanthi. La începutul veacului al XX-lea Bulgarii se putură lăuda cu succese frumoase, numărând în Macedonia și Tracia 1,200,000 de adepți noi 1180 biserici, 89 capele, 43 mănăstiri, sute de școli, mai multe gimnazii și școli normale.

Deci cauza lor făcuse progrese uriașe apropiindu-se cu pași gigantici de ținta supremă de-a uni pe toți Bulgarii din Turcia europeană sub o singură conducere, însuflețindu-i pe toți de acelaș ideal. Aceste succese, cu cari în cartea apărută în Lipsca la 1902 „Coup d'oeil sur l'activité de l'exarchat bulgare (1877—1902)“ Bulgarii se laudă, că le-ar fi obținut pe cale pașnică, în realitate, — cum afirmă Grecii —, nu le-au obținut decât prin violențe și forța armată, organizând chiar bande de antaști. Masacrele și jafurile făcute de Bulgari în Macedonia și Tracia ni-se descriu în culorile cele mai vii în memorandumul patriarhului ecumenic Ioachim III din 21 August 1903, subscris și de mitropoliții greci din Adrianopol, Sozopoli, Ortakeni, Enos, Xanthi, Maronea, Viza, Salonic, Drama, Serra, Melnic, Nevrokop, Strumitza, Vodena, Polian, Moglena, Prespa, Monastir, Castoria. Toate crimele posibile se pun în cărca Bulgarilor, înaintea cărora nu e nimic sfânt, când e vorba să pustiească și distrugă orice urmă de elenism în aceste provincii nefericite. Spune apoi memorandumul, că Macedonia nu e slavă, ci e locuită în majoritate de Turci, apoi foarte număroși

Greci, și în urmă de Albanezi, Valahi și Bulgari. Pentru ca Macedonia să devină slavă, ar trebui să nimicești pe Turci și Greci, deci $\frac{3}{4}$ din locuitorii săi. Ura Grecilor contra Bulgarilor se manifestă mai ales în periodicul *Εκκλησιαστική Ἀληθεία*, și își ajunge apogeul în 1907, când școlile și spitalele grecești din Varna sunt luate cu asalt de plebea bulgară și răpite din mâna Grecilor. Atâta ură fanatică par'că nici n'ar putea încapa în inimă omenească! Se vorbește pururea numai de drojdia scârboasă și rău mirositoare a bulgarismului!!

Bine înțeles nici Bulgarii nu rămân mai pe jos, când e vorba să atribuie Grecilor atrocitățile și faptele criminale, ce aceștia cutează în chip nerușinat să le arunce în capul Bulgarilor. Istoricul bulgar Bojan acuză chiar pe episcopii greci din Macedonia, că în fruntea soldaților și jandarmilor turci constrâng cu forța armată pe Bulgari să recunoască supremația grecească, aprind biserici, nimicesc școli, ard cărți, omoară oameni pașnici, numai și numai să poată extermina pe Bulgari și să poată promova panelenismul.

Acesta era stadiul luptelor fratricide între Greci și Bulgari, când războiul balcanic de acum i-a unit în alianță strânsă contra dușmanului secular: Turcii. Să fie oare această alianță stabilă? Din pățaniile trecutului deducem cu toată certitudinea că nu, și faptele prezentului nu ne desmint.

Dar ori-cum să fie, conchide păr. Palmieri, un fapt e sigur, că de aci încolo soarta exarhatului bulgar din Constantinopol și a patriarhatului ecumenic tot de acolo, legate de soarta imperiului otoman deja nimicite, în ce privește continentul Europei, e pecetluită.

Dr. ALEXANDRU NICOLESCU.

Tipicul serviciului liturgic arhieresc *).

Sfânta liturghie.

(I)

1. Primirea arhierelui în biserică.

Cu o jumătate oră înainte de începutul sf. liturghii, se trag toate clopotele bisericii catedrale. Atunci preoții dispuși,

*) Liturghiile Bisericii orientale sunt foarte bogate în acțiuni și ceremonii, cari ne reprezintă diverse adevăruri religioase, ori diverse momente din viața Mântuitorului, ori manifestă diverse sentimente etice. Acțiunile și ceremoniile bisericesti n'au de scop numai reprezentarea ade-

ori cari vor, să concelebreze, se adună în biserică, unde se îmbracă în toate ornatele sacre.

În turnul bisericii, după ce se anunță celebrarea sf. Liturghii prin clopote, se bate toaca până la apariția arhierelui, când iarăș se trag clopotele, și preoții din biserică, precedați fiind de un cleric, care poartă „crucea mare“, de patru acoliți și de doi diaconi¹⁾, cum și de un cleric, care poartă toiagul arhieresc și de un altul, care are să țină mandia arhierelui — ies doi cu doi, după proedrie, începând cu cei mai mici.

Clericul, care poartă crucea, iasă pe ușa de miazănoapte; clericul cu toiagul și cel dela mandie pe ușa de miazăzi; diaconii și preoții pe ușa împărătească. Diaconii de rând țin

vărilor religioase și a sentimentelor etice din partea celebranților, ci și deșteptarea, desvoltarea și cimentarea credinții și a moralității în inimile credincioșilor. Ținta din urmă se poate ajunge prin îndeplinirea cât mai deamnă și mai atentă a prescrișelor tipiconale. Din care motiv Conciliul Prov. III. în Tit. III. c. 1. p. 2. dispune: »*Sfințenia sacrificiului liturgic pre-tinde, ca preoții, cari îl îndeplinesc, să cunoască deplin toate ceremoniile, ca îndeplinindu-le cu exactitate și pietate, să edifice și pe credincioși*«.

Liturghia, îndeplinită după regulă, cu exactitate, cu căldură și vivacitate, ridică mințile și inimile credincioșilor la Dumnezeu chiar și când e celebrată numai de un singur preot. Când însă liturgisesc mai mulți preoți și deosebit, când pontifică episcopul, atunci liturghia e maiestoasă și are o deosebită putere și un deosebit farmec asupra celor prezenți, dacă fiecare persoană fungentă știe să-și îmlplinească cât mai exact și mai corect datoria.

De vremece liturghiile pontificate de arhieriei sunt tot mai dese, nu numai în bisericile catedrale, ci și în comunele bisericesti, afară de centrele episcopiiilor, și la aceste iau, și e bine că iau, parte și preoți rurali, am crezut, că e folositor a arată ordinea și modul, în care are să îmlplinească fiecare cooperant partea din ceremonii ce-i revine, ca astfel și în comunele rurale să se poată desfășura liturghia arhierescă în toată frumseța și cu toată puterea ce o are.

Aici se arată tipicul liturgic arhieresc așa cum se urmează în biserica catedrală din Blaj, Gherla și Lugoș, iar la sfârșit, în notă, deosebirile mai însemnate dela Oradea mare.

La compunerea acestui tipic, pe lângă cărțile liturgice, m'am folosit și de prețioasele informațiuni primite dela Sf. Lor: 1. *I. Br. Micu*, proto-notar consistorial și directorul cancelariei oficiului arhidiecezan, ceremonier arhiepiscopesc, *Aron Papiu*, profesor de cânt și tipic, ambii din Blaj; 2. *Dr. Valer Hetco*, profesor și ceremonier episcopesc și *Ludovic Vida*, prefect seminarial, din Oradea mare și 3. *Dr. Victor Bojor*, profesor și ceremonier episcopesc în Gherla.

¹⁾ Când se hirotonesc clerici întru lectori, ori lectori întru subdiaconi, ori diaconi întru preoți, ies și aceștia, mergând câte 2 înaintea diaconilor de rând.

cădelnițele și diherul și triherul (dihero-triherele). Unul din preoți poartă pe mână epitrahirul, altul mandia, altul camilafca, altul mănușile, preotul cel dintâiu după demnitate crucea, iar al doilea sf. evanghelie.

Procesiunea, aranjată în chipul arătat, pleacă din altar în ordine frumoasă și înaintează pâna la ușa dela întratul bisericii. Aici, clericul, care poartă crucea, și acoliții se întorc în naia bisericii și stau pe loc, cu fața spre altar¹⁾. Diaconii cădesc spre arhiereu și se întorc și ei după acoliți. Preoții îl îmbracă cu epritrahirul, mandia, camilafca și mănușile, apoi îi dau spre sărutare sf. evanghelie. Arhiereul ia crucea în mâna dreaptă și toiagul în mâna stângă. Un cleric (cel dela toiag) stă aproape de mâna stângă a arhiereului, iar cel dela mandie, ridică aceasta, ca să nu se târăe.

2. *Recitarea rugăciunilor înaintea iconostasului.*

După acestea procesiunea înaintează spre altar, mergând înainte clericul cu crucea, apoi ceialalți, așa, dupăcum au venit din altar. Corul cântă: „Împăratul cerurilor...” Clericul, care poartă crucea, merge în altar pe ușa de miazănoapte și pune crucea la locul ei²⁾.

Acoliiții se postează în presbiteriu: doi de-a dreapta și doi de-a stânga, înaintea sfeșnicelor. Diaconii stau înaintea ușii împărătești, unul de-a stânga și altul de-a dreapta. Preoții intră în altar și se așază la locul lor. Preotul cel dintâiu după demnitate, lângă ușa împărătească, ia crucea din mâna arhiereului, merge după ceialalți preoți în altar și așază crucea la locul ei. Preotul al doilea așază de altar sf. evanghelie.

Arhiereul, având la dreapta și la stânga câte un diacon³⁾, îndărăpt pe clericul dela toiag și dela mandie, dupăce diaconul cel dintâiu zice: „Binecuvântă, dispunătorule sfinte...” recitează, cu mâinile ridicate, respective cu dreapta ridicată și cu stânga ținând toiagul, rugăciunile prescrise în rânduiala: „Sfintei și dumnezeestii liturghii”. Când ajunge arhiereul la troparul „Preacuratului tău trup ne închinăm...” merge la icoana

¹⁾ Tot așa preced și clericii, cari cu prilejul acela au să fie hirotoniți întru lectori, ori subdiaconi, ori ca diaconi întru preoți.

²⁾ Clericii, cari au să fie hirotoniți întru lectori, ori întru subdiaconi rămân în presbiteriu, de ambele părți, lângă stranele onorațiilor.

³⁾ Dacă sunt mai mulți diaconi, cum se întâmplă cu prilejul hirotonirii întru preoți, toți se înșiruie lângă diaconii de rând.

Domnului Hristos, unde îl urmează și clericii: dela toiag și dela mandie; iar diaconii, tămâind, fac câte doi pași la dreapta. La: „Ceeace ești izvorul îndurării...” arhiereul merge la icoana Născătoarei de Dumnezeu, când diaconii și clericii fac mișcărilor amintite spre stânga¹⁾.

După terminarea acestui tropar și sărutarea icoanei, arhiereul merge înaintea uși împărătești, urmat de diaconii și clericii amintiți, unde fără de a-și ridică mâinile zice rugăciunea: „Doamne trimite...” și făcând cătră coruri câte o închinăciune, întră în altar pe ușa împărătească, zicând: „Intră-voiu în casa ta...”, urmându-l clericul dela mandie și diaconii, iar clericul dela toiag întră pe ușa de miazăzi, și mergând în altar, primește toiagul din mâna arhiereului.

3. *Imbrăcarea arhiereului în altar.*

Arhiereul, sosind înaintea mesei altarului, face trei închinăciuni, sărută sf. evanghelie și sf. masă. Intr'aceea diaconii dau tămâierele crâșnicului, iar diherul și triherul le pun pe masa altarului. Apoi îmbracă pe arhiereu în ornatele sacre arhierești, recitând însuș arhiereul rugăciunile, ce însoțesc îmbrăcarea fiește cărui ornat.

După îmbrăcare, arhiereul se spală în ușa împărătească, stând cu fața spre popor. Acolo i-se aduce, de ușa pe miazănoapte un vas cu apă și spălătorul, iar din partea altui cleric ștergarul, apropiindu-se din spre miază zi și clericul cu toiagul. Terminându-se spălarea, clericul cu ștergarul și cel cu spălătorul se întorc în altar pe ușa de miazănoapte. Arhiereul se întoarce la masa altarului și îmbracă mănușile. Când arhiereul îmbracă mănușile diaconii și preoții câte doi, începând cu cei din urmă, ies pe ușa împărătească și se postează de-a dreapta și de-a stânga acestei uși, înaintea iconostasului cu fața cătră altar²⁾.

¹⁾ Liturgier, Blaj 1905 p. 55 urm.

²⁾ In toate cazurile, când e hirotonire de lector, diaconii, preoții și arhiereul, acesta cu toiagul, ies pe ușa împărătească și merg la amvonul din presbiteriu, acoliții se postează câte 2 pe partea de miazăzi și miazănoapte a amvonului, cu fața spre arhiereul, care șede pe scaunul mobil de pe amvon. Diaconii duc înaintea arhiereului pe clerici. Aceștia fac trei mătani, apoi ingenunche. Arhiereul pe fiecare îl înseamnă cu mâna pe cap și cetește rugăciunea: „Doamne, Dumnezeule...” Clericii se școală și cetesc din Apostol.

Preotul cel dintâiu după demnitate, poartă triherul, iar al doilea diherul. Diaconii stau îndărăptul arhiereului, având Liturgiere în mână. Aici arhiereul și preoții recitează de 3 ori: „Impărate ceresc“ — cu mâinile ridicate. După a treia recitare, diaconul de-a dreapta întinde arhiereului Liturgierul. Arhiereul pune mâna pe Liturgier, iar diaconul zice: *Timpul este, să facem Domnului. Dispunătorule, binecuvântă.* Arhiereul zice: *Bine este cuvântat...*

Diaconul: *Roagă-te pentru mine, dispunătorule sfinte.* Arhiereul: *Să îndrepteze Domnul...*; Diaconul zice: *Amin-tește-mă, dispunătorule sfinte.* Arhiereul: *Să te amintească pe tine...* Diaconul, zicând: *Amin*, sărută mâna arhiereului. Când arhiereul pune mâna pe Liturgier, preoții intră în altar în aceeaș ordine, în care au ieșit. Aici se așază fiecare la locul ce-i compete după demnitate. Purtătorii diherului și al triherului, le așază pe altar. Arhiereul sărută evanghelia, masa și crucea, iar concelebranții numai masa altarului. După sărutarea aceasta, diaconii, cari au rămas înaintea ușii împărătești, cer binecuvântarea zicând: *Binecuvântă, dispunătorule sfinte.*

Dupăce intră preoții în altar, acoliți încă merg în altar, doi pe ușa de miazăzi, iar doi pe ușa de miază noapte.

4. *Imbrăcarea arhiereului în presbiteriu.*

Uneori, la sărbători mai mari, imbrăcarea arhiereului se face în presbiteriu. Anume, arhiereul, după terminarea rugăciunilor dinaintea iconostasului, nu intră în altar, ci se întoarce pe amvonul din presbiteriu, unde e așezat scaunul mobil arhieresc. Cu arhiereul merge clericul dela mandie și cel dela toiag, precum și acoliții, postându-se cei din urmă lângă amvon, doi la miazăzi, doi la miazănoapte, având fața spre arhiereu.

Dacă se hirotonește lectorul întră subdiacon, face trei mătani la treptele tronului, pe care stă arhiereul, apoi sărută mâna arhiereului, ipogonationalul și ingenunche (fiind mai mulți, ingenunche câte 3—4 deodată). Arhiereul pune mâna pe capul lui și cetește rupăciunea: „Doamne, Dumnezeu nostru...“ La eschimațiune face cruce pe capul celui ce se hirotonește. Acesta se scoală din genunchi, ia ștergarul și spălătorul cu vasul cu apă și toarnă pe mâinile arhiereului, zicând de trei ori: „Câți sunteți credincioși?“ Arhiereul răspunde tot de trei ori: „Toți suntem credincioși“. După al treilea răspuns zice: „Pace ție“.

După acestea merg cu toții înaintea iconostasului și arhiereul cu preoții rostesc rugăciunea: „Impărate ceresc...“

Preoții, observând întoarcerea arhierelui, iau de pe masa altarului toate ornatele arhieresti și ies în presbiteriu pe ușa împărătească, începând cu cei dintâi după demnitate. Aici se așează câte doi cu fața spre arhieriu. Diaconii se postează între sfeșnice, tot cu fața spre arhieriu și ținând dihero-triherele.

Preoții desbracă pe arhieriu de ornatele, cu cari l-au îmbrăcat la intrarea în biserică. Apoi începe îmbrăcarea arhierelui cu toate ornatele în modul următor:

Diaconul II, la fiecare ornat, zice cu glas înalt: *Binecuvântă, dispunătorule sfinte*, iar diaconul I zice rugăciunea dela îmbrăcarea stiharului: *Bucură-se-va sufletul meu întru Domnul, că m'a îmbrăcat în vestmântul mântuirii și cu haina veseliei m'a acoperit, ca unui mire mi-a pus mie cunună și ca pe o mireasă m'a împodobit cu podoabă*. La sfârșitul acestei rugăciuni, pe cum și la sfârșitul celorlalte rugăciuni, ce le rostește diaconul I, la îmbrăcare, diaconul al II-lea zice: *Totdeauna acum, și pururea, și în vecii vecilor*. iar când pronunță rugăciunile, tămâiază ambii spre arhieriu. Rugăciunea următoare diaconul n'o începe până când arhieriu nu e deja îmbrăcat în ornatul, pentru care a pronunțat rugăciunea. Până când diaconul prim recitează rugăciunile prescrise, preoții îl îmbracă pe rând în ornatele respective, pe cari arhieriu le binecuvântă și sărută.

La epitrahir diaconul prim zice: *Bine este cuvântat Dumnezeu, cel ce varsă harul său peste arhierii săi, ca mirul pe cap, cel ce coboară pe barba lui Aaron, carele se pogoară pe marginea îmbrăcămintei lui*.

La mânecarea din dreapta, zice: *Dreapta ta, Doamne, s'a preamărit întru tărie; mâna ta cea dreaptă, Doamne, a sfărmat pe inimi și cu mulțimea măririi tale ai zdrobit pe cei contrari*. La mânecarea din stânga, zice: *Mânile tale m'au făcut și m'au sidit, înțelepțește-mă și mă voiu învăța mandatele tale*. La brâu, zice: *Bine este cuvântat Dumnezeu, cel ce mă încinge cu putere și a pus nepătată calea mea*.

La ipogonation, zice: *Încinge sabia ta peste coapsa ta, Puternice, cu podoaba ta și cu frumseța ta și încornează și binesporește și împărățește pentru adevăr și blândețe și dreptate și te va povățui minunat dreapta ta*.

La sacos, zice: *Arhierii tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate și cuvioșii tăi se vor bucură*.

La omofor: *Și aflând Domnul oaia cea rătăcită în munte pierdută, pe umeri ridicându-o o a pus, la tatăl o a dus și cu cetele îngerești o a împreunat.*

La engolpion (inimă): *Inimă curata zidește întru mine, Dumnezeule, și spirit drept înoeste întru cele dinlăuntru ale mele.*

La cruce, zice: *Zis-a Domnul: cel ce vrea să vină după mine, să se lăpede de sine, să-și ia crucea sa și să vină după mine.*

La paliu, care îl au mitropoliții, nu-i nici o rugăciune.

La mitră, zice: *Pus-ai pe capul lui cunună de piatră scumpă, vieată a cerut dela tine și i-ai dat lungime de zile în veacul veacului.*

După aceste un cleric, luând vasul cu apă și spălătorul, iar altul ștergarul, merg înaintea arhiereului și acesta, turnându-i apă pe mâni, se spală și se șterge, zicând însuș arhiereul rugăciunea: *Spălă-voiu întru cei nevinovați mânil mele și voiu încunjură altarul tău, Doamne, ca să aud versul laudei tale și să spun toate minunile tale. Doamne, iubit-am bunăcuviința casei tale și locul locașului gloriei tale. Să nu perzi cu cei necredincioși sufletul meu și cu bărbații sânghiurilor vieața mea, întru ale căror mâni sunt fără-delegile; dreapta lor s'a umplut de daruri. Iară eu întru nerăutatea mea am umblat, răscumpără-mă, Doamne, și te îndură spre mine. Piciorul meu a stătut întru dreptate; întru adunări bine te voiu cuvântă, Doamne.*

Până ce arhiereul își spală mânil, un cleric merge cu toiagul la diaconul întâiu și îl dă, iar diaconul dă triherul unui preot din apropiere. Terminându-se spălarea, diaconul al doilea zice iarăș: *Binecuântă, dispunătorule sfinte*, iar diaconul întâiu tămâiază, zicând: *Toiagul puterii îți va trimite Domnul din Sion și vei învinge în mijlocul vrăjmașilor tăi — și duce toiagul printe preoți arhiereului, căruia îl dă și-i sărută mâna.*

De aici diaconul se întoarce la locul său, ia triherul în mână și după ce diaconul al doilea zice: *Binecuântă, dispunătorule sfinte*, amândoi merg la arhiereul, cădind și zicând cel dintâiu: *Zis-a Domnul învățăceilor săi: Voi sunteți lumina lumii, nu se poate ascunde cetatea, stând de-asupra muntelui, nici, aprinzând lumina, o pune sub acoperemânt ci în sfeșnic, ca să lumineze tuturor celor din casă. Așa să*

lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzând faptele voastre cele bune, să preamărească pe tatăl vostru cel din ceruri. Diaconii dau arhiereului dihero-triherele, și-i sărută mâna, apoi se întorc la locurile de mai înainte, unde dau cădelnițele crâșnicului și iau în mână Liturgiile.

Arhiereul primind dihero-triherele, merge împreună cu preoții și se postează înaintea iconostasului, unde dihero-triherele le dă preoților de lângă dânsul și recitează rugăciunea: *Impărate ceresc...* de 3 ori.

Dupăce diaconul zice: *Timpu este, să facem Domnului. Bindecuântă, dispunătorule sfinte,* se continuă toate, cum se arată la sfârșitul punctului 3.

5. Inceputul liturghiei.

Dupăce diaconul cere binecuvântarea, arhiereul zice: „Bindecuântată e împărăția Tatălui etc...”, făcând cruce cu evanghelia de-asupra antimisului, o sărută și o așază iarăș pe antimis. Diaconii citesc, ectenia de pace.

Arhiereul la începutul acestei ectenii iasă pe ușa împărătească, unde pedistul, ieșind pe ușa de miazăzi, îi ofere toiagul în ușa împărătească, sărutându-i mâna. Diaconii, ferindu-se puțin, fac loc arhiereului, care urmat de pedist merge pe amvon și se așază pe scaunul arhieresc, având pedistul la stânga.

După ce s'a așezat arhiereul pe tronul de pe amvon, preotul de-a dreapta ia Liturgierul arhiereului și împreună cu preotul de-a stânga, merg pe ușa împărătească la arhiereu, căruia îi dau Liturgierul, apoi stau față 'n față unul de-a dreapta și altul de-a stânga, puțin înaintea arhiereului, până când acesta le reînapoiază Liturgierul, ce se întâmplă, după cetirea rugăciunilor dela Antifoane. Atunci arhiereul remite Liturgierul preotului de-a dreapta, care împreună cu celalalt intră în altar. Preoții, când ies și intră în altar, merg printre cei doi diaconi, cari le fac loc, depărtându-se unul de altul. Când diaconii pronunță cererea pentru arhiereu dela ectenia mare, se întorc spre el și se pleacă, tot așa fac și după terminarea ectenii mici a II., după care închinăciune intră în altar. Eschiamățiunile le zic preoții pe rând după demnitate. Fiindcă preoții cei dintâi sunt în presbiteriu în timpul acesta, eschiamățiunile le zic cei din altar, iar cei dintâi zic eschiamățiunile următoare, rămânând să continue ceialalți dela acela,

care nu a zis. Arhiereul zice eschiamățiunile ce se recitează mergând către ușa împărătească, cum și eschiamățiunea de înaintea de Heruvic și cea după ectenia ultimă: *Că tu ești sfințirea noastră...*

6. Intratul mic.

La „Mărire Tatălui“ dela Fericiri (Antifon III), se face Intratul mic, pe ușa de miazănoapte, mergând înainte acoliții, după ei diaconii, primul ținând evanghelia în dreptul capului, iar al doilea cu tămâierul în mână, apoi preoții, după demnitate, câte doi. Preoții cei dintâi după demnitate duc diherul și triherul. Toți merg spre amvonul, pe care stă arhiereul. În apropierea amvonului acoliții fac închinăciune arhierelui, diaconul de-a stânga cădește spre arhiereu și împreună cu preoții de-a stânga se întoarce spre altar, iar acoliții, diaconul și preoții de-a dreapta se întorc spre altar, încunjurând amvonul. Diaconul prim, încunjurând amvonul, se suie la arhiereu și zice: „Domnului să ne rugăm“, iar după ce arhiereul recitează rugăciunea: *Dispunătorule Doamne Dumnezeul nostru...* diaconul zice: *Binecuvântă, dispunătorule, sfântul intrat* și întinde arhierelui evanghelia închisă spre sărutare. În timpul acesta diaconul al doilea stă în ușa împărătească cu fața spre altar, acoliții și preoții stau dela ușa împărătească către amvon în două șire față în față. După ce diaconul prim a trecut cu evanghelia printre aceștia și merge în ușa împărătească lângă celalalt diacon, toți se întorc în loc spre altar, arhiereul se coboară de pe amvon și primește dihero-triherele dela preoții cei dintâi după demnitate.

Diaconul întâiu, după ce s'a terminat *Mărire Tatălui* dela Fericiri, zice: *Înțelepciune dreaptă*, când ridică puțin evanghelia întoarsă cu fața spre popor, diaconul al doilea cădește și stau pe loc. Arhiereul începe să cânte împreună cu celalți preoți: *Veniți să ne închinăm...* După ce s'a terminat cântarea aceasta, corul cântă de două ori: „Mântuește-ne pe noi...“ în care timp arhiereul întors cu fața către popor îl binecuvântă de 3 ori cu dihero-triherele, apoi se întoarce către altar, începând cântarea: *Mântuește-ne pe noi* — până la: *Cel ce ești minunat între sfinți* (ori: ai înviat din morți). Continuarea o face corul. Diaconii, preoții și arhiereul intră în altar pe ușa împărătească, doi acoliți pe ușa de miazănoapte, pedistul și celalți doi acoliți pe ușa de miazăzi.

După plinirea troparelor, diaconii se așază în ușa împărătească cu fața către popor și, ținând orariul cu 3 degete, zice cel dintâiu: *Doamne, mântuește pe cei credincioși*. Aceasta se cântă repetându-se de către preoții din altar, apoi de către cor. Terminând corul, diaconul al 2-lea zice: *Și ne auzi pe noi*, ce iarăși se repețește de cei din altar și cor.

7. Cântarea Intreit-sfântului.

După acestea diaconul I, apropiindu-se de arhiereu zice: *Binecuvântă, dispunătorule sfinte, timpul Intreit-sfântului*. La ce arhiereul zice: *Că sfânt ești Dumnezeuul nostru și fie mărire înălțăm, Tatălui, și Fiului, și Sfântului Spirit, acum, și pururea*, iar diaconul I adaugă, zicând: *Și în vecii vecilor*. Corul: *Amin*, apoi *Intreit-sfântul*. Al doilea *Sfinte Dumnezeule*... îl cântă preoții din altar, după care cetețul apostolului îngenunche înaintea arhiereului. Arhiereul binecuvântă, pune mâna pe apostol, iar cetețul sărută mâna și merge la locul său. După al treilea *Sfinte Dumnezeule*, diaconul I se apropie de arhiereu și zice: *Demândă, dispunătorule*, și arhiereul zice: *Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului*, apoi zice acelaș diacon: *Binecuvântă, dispunătorule, scaunul de sus*, iar arhiereul zice: *Bine ești cuvântat pe scaunul mării tale*... La „Mărire Tatălui“ cei din altar iese în presbiteriu, anume: doi acoliți pe ușa de miazănoapte, ceialalți pe ușa de miazăzi și merg direct la amvon, așezându-se acolo ca de regulă. Pedistul iese pe ușa de miazăzi și așteaptă de-a dreapta ușei împărătești (de către miazăzi). Diaconii iese pe ușa împărătească și după ei preoții câte doi, începând cu cei mai mici după demnitate, și se postează între amvon și ușa împărătească, stând față 'n față unul cu altul. Arhiereul rămâne în ușa împărătească, ținând în mână dihero-triherele.

Sfinte Dumnezeule cel din urmă, îl începe arhiereul cu celebranții. Terminându-se: „*Sfinte Dumnezeule*“ (numai atât) arhiereul zice: *Doamne, Doamne, caută din cer și vezi și cercetează viaa aceasta, pe care o a sădit dreapta ta*, când și binecuvântă cu dihero-triherele, apoi cântă corul: *Intru mulți ani, dispunătorule și sfinte tare*. După aceea arhiereul, întorcându-se spre strana dreaptă, zice și face aceeaș ca și mai înainte. Apoi corul: *Intru mulți ani*... și *Sfinte fără de*

moarte..., iar arhiereul se întoarce pe partea stângă, zicând și făcând aceeași. După ce arhiereul binecuvântă în partea stângă, corul cântă: *Intru mulți ani... și: îndură-te spre noi.* Când corul cântă: *îndură-te spre noi*, arhiereul și concelebranții se întorc în altar în ordine inversă decum au ieșit.

SENIOR.

INSEMNĂRI.

Pentru Pace. Oamenii au lucrat și au luptat cu zel, cu însuflețire și cu îndârjire, ca să pună mâna pe toate puterile naturii și ca toate să le îmbunătățească și să le perfecționeze în interesul lor material. Au perfecționat toate mijloacele de comunicație terestră, aerină și de pe apă, regimul de traiu, îmbrăcămintea și referințele de locuit, au nobilitat și perfecționat animalele folositoare, plantele și florile, dar la rezultatele acestea au ajuns pe ruinele propriilor lor valori morali, cu nimicirea adevăratelor flori sufletești. În toiu muncii și al luptei oamenii și-au uitat de ei, de nobilitarea sufletului, și atunci, când credeau, că au subjugat toate, s'au văzut înjugați în jugul celor mai nemiloși tirani, în jugul patimilor și a instinctelor sălbatice.

În umbra deasă și rece a culturii moderne, care a neglijat inima, — individualismul desmierdat și nesăturat provoacă continue conflicte și lupte, cari, în grozăveniile lor, întrec nespus de mult răutățile războaielor din timpurile vechi și au urmări păgubitoare, incalculabile chiar și pentru învingător.

Catastrofele morali, sanitari și economice pricinuite de războaiele purtate cu mijloacele oferite de progresele mari ale tehnicii și de ura, invidia și pofta de răzbunare, cari au crescut ca monștrii fioroși în sufletele scaldate în razele înghețate ale civilizației fără Dumnezeu, — catastrofele acestea au deșteptat în mulți convingerea, că nu-i iertat a mai înainta pe căile apucate fără întemeiată frică, că deslănțuirea tot mai mare a patimilor va zdrobi și nimici toate bunurile. cu cari se mândresc indivizii, popoarele, țările și omenimea întreagă. Oamenii aceștia cu inimi nobile și cu idei înalte au lucrat și lucrează pentru lățirea dragostei, a bunei înțelegeri și a păcii

între oameni și, în urmărire, pentru strivirea simbului războaielor. Deja în 1816 s'a înființat, în Londra, prima ligă pentru pace. La sfârșitul veacului trecut aproape în fiecare stat eră câte o astfel de reuniune. Reuniunile acestea au ținut mai multe congrese mondiale, cari, aproape an de an, discută marea problemă a păcii.

Pentru pace a dat țarul tuturor Rușilor manifestul din August 1898, căruia i-a urmat, în 1899, conferința pentru pace din Haga. Pentru pace s'au sfătuit și se sfătuiesc încă reprezentanți marilor puteri în Londra și Petersburg. În serviciul acestei creștinești idei stă Uniunea interpalamentară.

Pentru pace a emanat dela guvernul statelor Unite din America propunerea, ca puterile să-și supună toate chestiunile litigioase dintre ele unei comisiuni internaționale cu angajamentul părților contractante de a nu începe nici o ostilitate, pânăce comisiunea nu-și va fi terminat însărcinarea.

Pentru pace se jertfesc în prezent sume mari din rămasul lui Alfred Nobel, inventatorul dinamitei pustiitoare. Pentru rezolvirea fericită a acestei probleme se scriu articoli și opere de valoare, în cari se arată dezasterele războaielor și binecuvântările păcii. Pentru pace, pentru pacea a toată lumea și pentru pacinica domnire a împăraților se roagă cucernic creștinii adevărați în bisericile lor aproape la toate slujbele.

Toți pentru pace și... nu-i pace! Nu, fiindcă lipsesc condițiunile păcii adevărate: lipsește *dreptatea* și *bunăvoința*: „*dreptatea și pacea s'au sărutat*“ (Ps. 84, 10) și „*Mărire lui Dumnezeu întru cei de sus, și pe pământ pace între oameni bunăvoire*“ (Luca 2, 14). Fără a servi dreptatea nu se poate vorbi de pace și fără a se întimpină îndurarea și adevărul cu bunăvoința, nici vorbă de pace statornică. Nu-i deajuns a aduce legi bune, ci a le și aplică, fără a căută în fața cuiva. Nu-i deajuns a sătură pe cel flămând, a îmbracă pe cel gol și a vindecă pe cel bolnav, fără a te îngriji și de trebuințele lui sufletești și nu-i deajuns a căută adevărul, învățând pe popor să scrie și să citească, ci e neapărat de lipsă bunăvoința, care e urmarea firească a iubirei adevărate.

„*Cu cel mândru cu ochiul, și cu cel nesațios la inimă* (Ps. 100, 6), nu vei aveà pace nici când și *celce grăiește și face nedreptăți* nu va promovà nici cât e un strop pacea între oameni, ori cât de mult ar trimbița-o. Dacă cineva, în

ingâmfarea lui desprețuiește pe deaproapele și-i desconzideră ființa și avutul lui; dacă cineva numai pe el se ține bun, de omenie și cu alipire față de patrie, iar pe altul îl judecă de rău și de trădător și dacă cineva se crede numai „pe sine liber, iar pe altul sclavul său: atunci nu urmează pacea, fiindcă nu-i nici drept, nici îndurător, nici iubitor de adevăr și nici binevoitor și ca atare nu va împlini porunca: „*Ferește-te de rău și fă bine*“ (Ps. 33, 13), pentrucă nu-i în serviciul Principelui, acărui poruncă mai însemnată e: *Să iubești pe deaproapele tău, ca pe tine însuși*. La căldura acestei dragoste se desvoaltă stima și prețuirea împrumutată a indivizilor și a pooarelor și se instăpânește pacea cu toate binecuvântările și binefacerile ei.

Oare când va veni mult dorita pace?!...

Toate semnele arată, că împărăția păcii mult dorite va veni și încă cu atât mai îngrabă, cu cât cei desconziderați și nedreptățiți își vor apăra mai demn și mai energie drepturile date de Dumnezeu.

Senior.

CRONICĂ.

Proscrierea limbei române. Sf. Scriptură ne spune, că demult, demult a fost un om *«fără prihană, drept, adevărat, temător de Dumnezeu și se ferea de tot lucrul rău, căruia era numele Iov»*. Avera și îndestulirea lui au fost proverbiale și proverbiale au fost și suferințele lui într-o răbdare. Despre el zicem în condacul din 6 Maiu: „ai învățat lumea într-o răbdarea ta, multsuferitorule Iov“. Acest drept, care se umplea *«de dureri de sara până dimineața»*, avându-și trupul frământat de putresiunea viermilor și care *«muidă grumazii pământului, răsându-se de puroi»*, — a ostent și el cu sufletul. În durerile lui spunea, că va zice către Domnul: *«nu mă învăță a fi necredincios, și pentruce m'ai judecat așa?»* (Cartea lui Iov). Dar în mijlocul tuturor ispitelor provenite dela satană, dela soție și dela foștii lui prietini a rămas credincios, pentru ce Dumnezeu i-a dat la urmă mai mult bine, de cum a avut înainte....

Istoria neamului nostru par' că e copiată de pe istoria acestui drept și mult suferitor. Câte am îndurat, și bunul Dumnezeu știe, că ce va mai trebui să suferim?

Suferim mult și acum, mai ales de unde nu ne așteptam, dela noua episcopie a Hajdudoroghului, dar nădejde avem, că, *rămânând cu credință tare în cel ce ne-a sidit și ne-a susținut până în prezent*, vom scăpa de dureri și de umiliri și ne vom înălța ca dreptul Iov, mulțămind lui Dumnezeu *«pentru anii, întru cari am văzut rele»* (Ps. 89, 17).

E tocmai anul (29 Maiu), de când toți fiii Bisericii gr.-cat. române au protestat și s'au rugat, să nu se înființeze episcopia de azi a Hajdudoroghului cu ciungărirea drepturilor câștigate și asigurate ale Provinciei noastre bisericesti. Nimenea însă nu ne-a luat în socotință. Episcopia s'a înființat cu limba liturgică cea veche grecească și cu *limbile vernacule* în pastorație. Dar limba română, ca limbă vernaculă, nu-i luată în considerare nici chiar la începutul celor trei ani de tranziție, când și în sensul bullei „Christifideles“ toate rămân, cum au fos înainte. Cercularele nu se dau și în limba română pentru zecile de mii de Români din acea dieceză, protopopii, în mare parte, nu cunosc limba poporului, nu se permite corespondența în limba română în cele oficioase bisericesti, și nici la catehizarea pruncilor dela școlile de stat, iar acum cei dela Hajdudorogh cutează, să calce în picioare legile statului și poruncile Papei, *decretând Iaczkovics Mihály*, care se spune a fi preot al lui Hristos, vicar episcopesc și inspector suprem școlar, *că în viitor în toate școlile confesionale de pe teritorul acelei dieceze, și așa și în cele române, limba de propunere să fie cea maghiară.*

Nici un inspector școlar regesc, ori câte merite ar fi voit să-și câștige, n'a avut îndrăsneală să facă ceeace a făcut un preot al Domnului, care primește în inima sa pe Principele păcii și care e dator să îndulcească și mângâie, iar nu se amărăscă inimile oamenilor.

În sensul bullei „Christifideles“, *limba vernaculă* în episcopia de Hajdudorogh are să se întrebuițeze *în toate funcțiunile extraliturigice*, așa dar în predicarea cuvântului Domnului, în catehizarea și instrucțiunea pruncilor, cum se întâmplă și „în bisericile de ritul latin“, unde sunt destule școli rom.-cat. cu limbă de propunere germână, slovacă ș. a. Această dispoziție limpede o cuprinde și scrisoarea Nunțului apostolic din Viena, adresată în 28 Octomvrie 1912 tuturor episcopilor catolici din Ungaria... *ideoque sermo non sit... nec de predicatione verbi Dei et christiana fidelium instructione quae in lingua vernacula, qua populus utitur tradenda est.* .

Ce-i pasă însă lui Jaczkovics de porunca Papei. Lui nu-i pasă nici de legile positive ale statului ungar: de dispozițiunile art. de lege XXXVIII din 1868, ale art. XXVII din 1907 și de cele cuprinse în §. 40 al Instrucțiunii ministrului de culte Nr. 76,000 din 1907.

Art. de lege XXVII în § 18 zice: „Dispozițiunea §-lui 14 al art de lege XXXIII din anul 1868, conform căreia comunele bisericesti pot să hotărască după plac limba de propunere în școlile lor, trebuie să se înțeleagă astfel, că le stă în libertate a hotărî ca limba de propunere ori limba statului, ori limba maternă a copiilor...“ E de tot limpede pentru fiecare om, care vrea să judece, că nici statul, nici Ordinariatul și cu atât mai puțin un inspector școlar, fie el chiar și „*egyházmegyeyi főtanfelügyelő*“, cum se subscrie servul lui Hristos Jaczkovics, — nu pot hotărî limba de propunere în școlile confessionale, decât *comunele bisericesti*, cari le susțin. Prin urmare, preotul Jaczkovics, care, decâteori îmbracă hainele sacre, zice: *«Preoții tăi, Doamne, se vor îmbrăcă cu dreptate...»*, a desconsiderat și dreptul natural al unui popor și decretele Papii și legile și ordinațiunile statului, când scrie senatelor școlilor, în cari se propune românește... *«esentul ottani iskolánkban a tanítási nyelv magyar legyen»*.

Aceasta e informația autentică și revoltătoare, ce ni-s'a trimis.

Ne doare, că în chipul acesta se batjocoresc principiile veșnice ale religiei lui Hristos, ale Aceluia, care vrea, ca mai ales slujitorii Lui să înțeleagă adevărul: „Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chemă“, dar ne mângăiem încrezându-ne în împlinirea promisiunii: *«pe bărbatul nedrept relele îl vor vâna spre stricăciune»* (Ps. 139, 12).

De altcum să nu uităm, că nu numai acela păcătuește, care face nedreptate, ci și acela, care nu-l face atent până la: *să-ți fie ție ca un păgân și vameș* (Mat. 18, 17). (șr.)

*

Sinoadele bisericii gr.-orientale române. Ca și într'alți ani, pe baza paragrafilor „Statutului organic“, biserica neunită și-a ținut sinoadele eparhiale la Sibiiu, la Arad și la Caransebeș. O sumedenie întregă de afaceri, printră cari multe minuscule, au obosit activitatea celor șase comisiuni „verificatoare, organizatoare, bisericesti, școlare, finanțiere și petiționare“ pe tot restimpul zilelor sinodale.

Au fost însă atinse și unele chestii cu adevărat vitale în administrația bisericii neunită, mai ales în arhidieceza sibiană,

(aceste le vom schiță pe scurt), dintre cari fără îndoială cea mai de frunte este stabilirea așa numitei *dări culturale*.

În sinodul din 1909 s'a fost votat un conclud, ca să se pună pe toți *intelectualii* gr.-or. un *arunc anual de 2% după salar*, ca astfel să se ajute fondul cultural arhidiecezan. Țără-nimea, ca prea îngreunată, eră scutită de acest arunc. Dar acest conclud nu a putut fi executat, fiind încasările minimale, iar restanțele de 150,000 coroane. Prin urmare sinodul s'a văzut obligat să aducă nouă hotărîre și împărțind pe *toți* credincioșii în șase clase, i-a îndatorat să solvească *anual* câte 20, 10, 5, 2, 1 cor. ori 30 fil. după cum sunt clasați. Împărțirile s'au făcut după rang și după avere. Solvirea se poate face și odată pentru totdeauna, cotribuind cu taxa anuală, din clasa respectivă, înmulțită cu 20. Din suma încasată 40,000 cor. vin la fondul general administrativ, restul trece la fondul cultural.

Prin darea culturală, dacă nu se va întâmpla cu ea ca și cu cea din 1909, soartea celor mai multe școli din arhidieceza de Sibiu este aproape sigură. Nu rămâne decât să introducem și noi măsura aceasta prudentială și să ne îngrijim în chipul acesta de școlile noastre.

O altă hotărîre mai de frunte a sinodului dela Sibiu este continuarea colectei pentru zidirea noului seminar. La începutul ședinței a doua mitropolitul Ioan Mețianu într'o vorbire foarte expresivă declară, că el nu se va învol niciodată, ca noul seminar să se zidească departe de catedrală și cere revizuirea hotărîrii sinodale din anul trecut. În ședința a șasa însă, după demersurile comisiunei organizatoare, mitropolitul își retrage propunerea dela ordinea zilei, și să învoiește să-și continue pașii de lipsă pentru zidirea seminarului în strada Schewis Nr. 20., dar până atunci să se clădească o aripă nouă lângă edificiul vechiu, care apoi se poată servi de cancelarii con-sistoriale.

① a treia chestie mai marcantă este urcarea plăților profesorilor seminariali la 3600 cor. salar fundamental și 1200 cor. bani de cvartir. În chipul acesta se fac posibile profesorilor micile călătorii de studii absolut indispensabile pentru oamenii de știință.

În ședința a 4-a se sistemisează la ezaetoratul arhidiecezan posturile de: contabil, ezactor și oficial.

Aceste sunt lucrurile principale hotărîte în sinodul dela Sibiu. Ar fi așteptat unii o mai intenzivă ocupare cu chestii strict spirituale, dar nu li-s'a împlinit dorința, decât poate prin

— sistarea postului de predicator al catedralei, ori prin conservarea conferințelor preoțești în starea lor de azi și prin neatingerea de concluzul comisiunii relativ la nefericita cateheză. (ic.).

Cărți și reviste.

În numărul său din 20 Maiu (99) „*Românul*“ din Arad aduce la loc de frunte un judițios articol despre „decadența patriarhatului ecumenic din Fanar“, datorit unui bărbat politic macedo-român. Ni-se dau într'ânsul lămuriri foarte interesante despre viitoarea situație religioasă și politică a comunităților ortodoxe din diecezele căzute sub stăpânirea aliaților balcanici, a căror soarte preocupă azi foarte mult cercurile din Fanar.

În lumina principiului ortodox, adoptat pe întreagă linia, în virtutea căruia lucrurile bisericesti se schimbă odată cu cele politice, chestia este destul de limpede: comunitățile ortodoxe detașate de împărăția turcească vor urmă să fie încorporate Bisericii acelei națiuni, sub stăpânirea căreia vor ajunge. Dar tocmai împrejurarea aceasta neliniștește patriarhatul „ecumenic“ (lucus a non lucendo!), care pe urma noii situații ce se va crea prin pacea dintre statele balcanice, vede periclitare interesele naționale ale comunităților grecești de pe viitoarele teritorii bulgare sau sârbe, într'o măsură cu mult mai mare decât sub stăpânirea turcească, care le-a îngăduit o autonomie destul de largă. De aceea lucrează acum din greu la un memorandum, ce se va prezenta prin delegați speciali conferenței ambasadurilor din Londra, în care se prevede o știrbire a principiilor bisericilor „naționale“ după naționalitatea neamului stăpânitor, cerându-se ca comunitățile eline din viitoarea Bulgaria sau Sârbie să stea și pe mai departe sub grija nemijlocită a Fanarului, îngăduindu-se acelaș favor și Bulgarilor sau Sârbilor de pe teritorul noii Grecii.

Prin acceptarea acestui principiu, influința și jurisdicția patriarhatului ecumenic nu ar suferi ce-i drept o știrbire tocmai mare, deoarece pe urma stăpânirii lui de până acuma, nu i-ar fi greu ca la un eventual plebiscit majoritatea celor mai multe comunități să opteze pentru regimul fanariot, dar prin aceasta s'ar introduce o stare de lucruri, care ar naște certe și frecări continue. De aceea nici nu e nădejde ca punctul de vedere grecesc să fie acceptat. Va domni deci și pe mai departe vechiul principiu! Iar prin aceasta se slăbește foarte mult patriarhatul, și — ce ne interesează mai de aproape —, se slăbesc mai ales comunitățile ortodoxe ale Macedo-Românilor, cari ajungând sub ierarhie sârbească sau bulgărească în țările respectivei naționalități, vor fi expuse cu mult mai tare primejdiei desnaționalizării, decum au fost sub ierarhia grecească supusă stăpânirii turcești.

În vederea acestei primejdii, autorul articolului din „Românul“ cere din partea guvernului român o interesare deosebită față de soarta viitoare a Macedo-Românilor. Nu știm ce va aduce ziua de mâine, dar credem — și sunt foarte mulți, cari cred la fel —, că nimic n'ar putea asigura mai bine naționalitatea fraților noștri din Macedonia, ca... unirea lor cu Biserica Romei. Ideea este destul de veche, și azi în urma nefericitului Hajdudorogh, va fi poate foarte puțin agreată, dar socotim, că nu e departe timpul când va trebui reînviată: chiar și numai în interesul principiului național. (ar.)

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

»Foaia diecezană«. Caransebeș. Dela dl Nicolae Firu, care în numărul 19 al DVoastră s'îrșește, într'un chip absolut propriu anumitor indivizi, »schița istorică: Biserica ortodoxă română din Bihor în luptă cu unirea (1700-1758)« se vede, că nu putem aștepta să cunoască și prezentul. Se va fi ocupat bietul tot cu trecutul! Numai așa a putut scrie, că »o lămurire și o statistică a comunelor române adnexate episcopiei maghiare să (sic!) așteaptă« DVoastră, cari socotim, că veți fi având răgaz și pentru a vă ocupa de lucruri petrecute după 1758, veți ști desigur, că revista noastră a publicat în Nr. 1 din acest an o statistică foarte amănunțită referitor la ceace »așteaptă« dl Firu, dând din vreme în vreme și toate lămuririle posibile în chestia episcopiei de Hajdudorogh. Vă rugăm deci, să comunicați aceste ocazional »istoricului« DVoastră, pentrucă, mai știi, poate să le iee ceva folos, ... colo peste câteva zeci de ani, când și »Cultura Creștină« va putea fi întrebuițată ca document »istoric«.

V. C. în B. 1. Numai Dumnezeu ar ști spune, câtă răcăală, uscăciune și nesimțire sufletească a cauzat și cauzează încă celebrarea unor preoți de ai noștri cu preoți acatolici. Sfinția Voastră să n'o faceți nici chiar la sfaturile și îndemnul celui pus peste DV. — 2. Dacă ați administrat sacramentul botezului unui prunc născut din părinți acatolici, n'ați câștigă nimic. Acela va rămâne acatolic, iar părinții lui se vor bucura, că scapă de sarcinile, ce ar trebui să le supoarte în biserica, a cărei servitor și așa îi împlinește bucuos toate lipsurile sufletești.

V. 1. Oradea-mare. La dorința DVoastră constatăm primirea abonamentului pe anul curent.

SUMARUL:

Dr. Alexandru Rusu: În jurul unificării planului de învățământ pentru instrucția noastră religioasă dela școlile medii (Proiect pentru noul plan de studii). — **Zenovie Pâclișanu:** Din istoria bisericească a Maramurășului (III. Episcopul Ștefan Petrovan Serafin). — **Dr. Alexandru Nicolescu:** Conflictul greco-bulgar. — **Senior:** Tipicul serviciului liturgic arhieresc (Sfânta liturghie) (I). — **Insemnări:** Pentru pace (Senior). — **Cronică:** Proscrierea limbei române (sr.); Sinoadele bisericii gr.-orientale române (ic.). — **Cărți și reviste:** „Românul“ (ar.). — **Telefon.**

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.